

REIS

IN

OOST- EN ZUID-BORNEO

VAN KOETEI NAAR BANJERMASSIN,

ONDERNOMEN OP LAST DER INDISCHE REGEERING IN 1879 EN 1880

DOOR

CARL BOCK.

MET AANTEEKENINGEN EN BIJLAGEN VAN P. J. B. C. ROBIDÉ VAN DER AA, EENE
HISTORISCHE INLEIDING OVER KOETEI EN DE BETREKKINGEN VAN DIT LEENRIJK
TOT DE REGEERING VAN NEDERLANDSCH-INDIË, DOOR S. W. TROMP, EN EEN ATLAS
VAN 30 ETHNOGRAFISCHE PLATEN IN KLEURENDRUK EN SCHETSKAART.

Uitgegeven door het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1887.

tend van rijst en bananen. De bintoerong huist veelal in de boomen, daar dit dier scherpe nagels heeft, die bij het klimmen van grooten dienst zijn. De uitdrukking van het gelaat is verstandig, waartoe de lange, puntige, als een penseel uitlopende ooren veel bijdragen. Het lijf, bedekt met een ruige, donkere vacht, is ongeveer drie voet lang en de grijpstaart, aan het einde met een witte pluim voorzien, minstens evenzoo lang.

Den geschubden miereneter (*Manis Javanica*, de tangiling der Maleiers) vond ik te Mindai, Birajan en Barabei zeer algemeen. Des daags slaapt dit dier, opgerold als een gewone egel, in de boomen, vooral aan het onderende der takken, waar in den regel reuzenvarens en andere parasieten groeien. Door deze trage levenswijze wordt het beest, waarvan de Chineezzen het vleesch op hoogen prijs stellen, gemakkelijk gevangen. Tegen de schemering verlaat het zijn schuilplaats, om een bezoek aan de mierennesten te brengen of in den grond wormen uittegraven, waarvoor zijne groote en stevige nagels uitnemend geschikt zijn. Bij het openen van twee miereneters vond ik in de maag niets dan mieren, maar dan ook bij duizenden. Daar zijne levenskracht zeer taai is, doodt men het meest door verdrinking.

In de lage en open landstreek nabij Martapoera, waar de inlandsche grooten veel werk van de hertenjacht maken, komt de *Cervus russa* veel voor. Daar deze hertsoort eerst voor een paar honderd jaar uit Java op Borneo is overgebracht, heet dit wegens zijn vleesch bij Maleiers en Dajaks hooggeschatte dier in Banjer mindjangan Djawa. Daarentegen is de op Borneo oorspronkelijk te huis behorende grootere hertsoort (*Cervus equinus*) veel zeldzamer, daar men die alleen in de dichte wouden aantreft. De horens zijn zeer gezocht, om er handvatten voor zwaarden uit te snijden. Ook de ree of kidjang (*Cervus muntjak*) is niet algemeen; boven Longwai verstoorde ik er een, dat aan den rivieroever stond te drinken. Het sierlijke dwergmuskusdier of kantjil (*Tragulus Javanicus*) wordt met strikken gevangen, daar de inlanders op het vleesch verzot zijn.¹⁾

Het wilde rund of banteng (*Bos Sundaicus*) komt veel voor in de bergstreken van Koetei en Doeson. De Dajaks der Doesonlanden bewaren de horens, om er bij plechtige gelegenheden uit te drinken. Het moerassige struikgewas wemelt van wilde zwijnen, die eene aan Borneo eigen soort (*Sus barbatus*) vormen. Ook den rhinoceros vindt men in Koetei, maar wordt er hoogst zeldzaam ge-

¹⁾ De tegenwoordige zoölogen onderscheiden drie soorten dezer liefvallige diertjes; den *Tragulus Javanicus*, die alleen op Java voorkomt, den *Trag. napu*, die men op Borneo en Sumatra aantreft en den veel kleineren *Trag. kantjil*, die behalve in deze twee eilanden ook in het schiereiland Malakka gevonden wordt.

vangen; de Sultan bezat een schoonen horn van een dezer dieren, dat dicht bij Tengaroeng gedood was. 1)

1) Het bestaan van den neushoorn op Borneo bleef onder de dierkundigen lang twijfelachtig. Salomo Muller had op zijne zorgvuldige onderzoekingen in het rijk van Banjermassin geen rechtstreeksch spoor dezer dieren ontdekt en slechts uit de altijd minder betrouwbare berichten van inlanders vernomen, dat zij er zouden voorkomen. Zoolang nu geen Europeaan een rhinoceros op Borneo gezien had, kon het bestaan daarvan betwijfeld worden, zooals op verschillende gronden gedaan werd, ook wat de olifanten aangaat, door Dr. Mohnike, t. a. pl., bl. 420 en 425. Ongelukkig was deze heer niet meer op de hoogte der nieuwste zoölogische literatuur, daar in de laatste jaren, sedert de Engelschen zich aan de Sandakan-Baai gevestigd hebben, van daar schedels van neushoorns en olifanten naar de museums te Londen en Leiden verzonden zijn. Zie hierover het belangrijk opstel van den kundigen directeur van ons rijksmuseum F. A. Jentink (*Tijdschr. Ned. Aardr. Gen.*, D. I, 8^e, bl. 554—559), waaruit tevens blijkt, dat de rhinoceros van Borneo twee horens heeft en dezelfde soort is als de neushoorn van Sumatra (*Rhinoceros Sumatranus*). Hoezeer overal zeldzaam, schijnt de neushoorn in geheel Centraal- en Noord-Borneo voor te komen. De heer Bakker zegt toch in een uitvoerige studie over het rijk Sangauw (*Tijdschr. Bat. Gen.*, D. XXIX, bl. 365), dat de badak, welks hoorn zulke groote waarde heeft, daar ver van de menschelijke woonsteden rondzwerft, terwijl men uit de hier bovenstaande mededeeling van den heer Bock mag opmaken, dat dit dier oostwaarts tot dicht bij Tengaroeng afdaalt.

Veel beperkter daarentegen is het gebied, waar men den olifant op Borneo aantreft, waarschijnlijk uitsluitend het noordoostelijk deel des eilands, waarover nu de North-Borneo Company gezag voert, terwijl de Assistent-Resident Nieuwkuyk onlangs sporen en uitwerpselen dezer diersoort aan het riviertje Tawau vond, dus op de uiterste grens van Nederlandsch-Borneo (*Tijdschr. Ned. Indië*, 1883, D. I, bl. 463). Hebben de ontdekkingen van den laatsten tijd volkomen de oudere berichten omtrent het voorkomen van olifanten in Borneo bevestigd, nog gewichtiger ware het uit een zoölogisch oogpunt, indien het bestaan dezer reusachtige dieren op het zooveel kleinere eiland Solok eveneens kon bewezen worden. Oude schrijvers, zooals de Spaansche Jesuïet Combes en de Engelsche zeereiziger Forrest, beide met Solok beter bekend dan menig later berichtgever, verzekerden uitdrukkelijk, dat dit eiland wilde olifanten opleverde. Soloksche hoofden ver-